

Jag tror på Jesus Kristus...
- apropå Hammardebatten
av Fader Anders Åkerström

Det är tyvärr sällan vi, som ortodoxt kristna, kommenterar den nutida svenska teologiska debatten, men det som hänt under våren 2003 har klart och tydligt visat att det finns en skiljelinje mellan kristna samfund i Sverige och förtjänar sannerligen en kommentar.

Det hela inleddes med en TT intervju före jul 2002 med ärkebiskopen i den Svenska kyrkan KG Hammar. I intervjun ombeds han säga hur han ställer sig till jungfrufödelsen och svarar då att han anser den av mindre betydelse för kristen tro, eftersom den bara omvittnas i två av de fyra evangelierna. Han får vidare andra grundläggande sanningsfrågor: Vad menas med att Jesus är Guds son? Kunde han utföra mirakler, som stred mot naturlagarna? Uppstod han verkligen från de döda eller menar evangelierna bara att hans lära levde vidare? Debatten tar sedan full fart då biskopen i Stockholms romersk-katolska stift och föreståndaren i Filadelfiaförsamlingen i Stockholm (pingströrelsen) publicerar ett *Jesusmanifest* i *Svenska Dagbladet* den 28 januari 2003. Utan att direkt nämna Svenska kyrkans ärkebiskop står deras budskap i klar kontrast till vad denne framfört. KG Hammar har sedan gått i svaromål och biskoparna Martin Lind (Linköpings stift) och Caroline Krook (Stockholms stift) har ryckt in för att hjälpa honom. I Radions P1 den 6 februari 2003 berättar Linköpings biskop att han av olika skäl anser Jesu jungfrufödelse och hans miraklers existens är en öppen fråga. Martin Lind menar att vi inte bör tro på några mirakel, eftersom vår tro vore svag om den krävde ett Guds ingripande på något påtagligt vis. Samtidigt menar biskopen att många har svårt att tro på under, vilka därigenom blir hinder för kristnande. I *Aftonbladet* den 17 februari 2003 får Carolin Krook frågan om Jesus gick på vattnet. Hennes svar är intressant: "Jag har alltid svarat nej. Jag ville inte tro på en trollkarl. Idag har jag en öppnare hållning." Vad biskoparna i Svenska kyrkan här menar sig göra är att de vill försöka komma till tals med normala, icke kristet engagerade, svenskar och försöka förklara för dem att man visst kan bejaka en religiös syn på livet. Och visst kan Jesus vara med, men det skall vara en Jesus med mer "rymd" än den som kommer fram i det pingst-katolska manifestet med dess bokstavliga läsning av Nya testamentet. En sådan "rymd" finner vi vidare i t.ex. den svenskkyrkliga prästen och teologen Christina Grenholms sätt att se på jungfrufödelsen: "Maria är en gravid kvinna och vi vet inte vem som är barnets far. Det kan uttryckas så att ingen känner Marias hemlighet, men alla har sett den. Det kan förstås som bebådelseberättelsens poäng, en möjlig tolkning. Graviditeten är uppenbar, hur livet uppstod är dolt. Fadern

kan vara en romersk soldat eller Josef eller någon annan. Vi vet inte vem." (*Var kan vi finna en nådig Gud*, Uppsala 2002).

För att bättre förstå bakgrunden till den uppkomna debatten måste vi känna till protestantisk idéhistoria. Den ena av reformationens två grundsatser var den så kallade skriftprincipen eller som Martin Luther uttryckte det *sola scriptura*. Detta innebar att bibelordet allena utgör norm för sann kristendom och att vår tro endast kan motiveras utifrån detta ord. Detta ställningstagande hos Martin Luther bryter tvärt mot den tidigare rådande uppfattningen om vem som har tolkningsföreträde. Enligt samstämmiga tidigare kyrkofäders bibelsyn är detta kyrkan. I detta brott mot fornkyrklig teologi ligger fröet till senare problematik. Hur skall nämligen Bibeln tolkas? Efter upplysningstiden och den historisk-kritiska teologin och exegetikens utveckling under 1800-talet växer en protestantisk liberal teologi fram. För liberal teologin är Jesus framför allt en morallärare och kristendomens egentliga väsen består av tron på Guds faderskap och människornas broderskap, då man oftast förnekade möjligheten att finna någon historiskt tillförlitlig kunskap om Jesus. Detta för oss så småningom vidare till ett intresse för hermeneutik, dvs. studiet av problem som rör tolkning och förståelse inom bibelforskningen. Medan exegetiken inom den historisk kritiska teologin sysslar vetenskapligt med bibeltexten och bibeltraditionens tillkomst är det hermeneutikens uppgift att undersöka hur Bibeln läses och uppfattas eller hur det bibliska budskapet kan göras relevant för nutidsmänniskan. Inom detta lanserade Rudolf Bultman (d. 1976) en metod som kallas *avmytologisering*. Den går ut på att såväl berättelserna om Jesus som hans förkunnelse är insvepta i en förvetenskaplig föreställningsvärld som står i motsatsställning till vår nya världsbild. För att därför en nutidsmänniska skall förstå budskapet i den skrift som utgör den enda normen för sann kristendom måste bibelordet avkläddas sin mytologiska dräkt, dvs. avmytologiseras. Denna "tvättningprocess" har sedan till syfte att återge evangeliet dess karaktär av rent budskap. Om man alltså till Rudolf Bultman frågade om Jesus gick på vattnet så skulle han alltså svara att berättelsen måste avmytologiseras. Svaret skulle gå ut på att sanningshalten i frågeställningen är ointressant (att gå på vattnet är givetvis omöjligt eftersom det strider mot vanliga naturlagar) utan att berättelsen har en annan poäng, nämligen att visa på Jesu storhet. Eftersom dåtidens människor "klädde" berättelser mytologiskt för att framställa sitt budskap berättar de om att Jesus gick på vattnet, blev född av en Jungfru och uppstod på tredje dagen etc.

Det är alltså i denna tradition som den svenskkyrklige ärkebiskopen KG Hammar rör sig. När TT:s journalist ställde frågor som alla berör evangeliets historiska verklighet resonerar Hammar enligt följande (och här ser vi Bultmans influenser): äldre tiders människor hade ett symboliskt eller poetiskt sätt att betrakta verkligheten. De kunde tala som om det handlade om verkliga händelser, men de menade något annat. Så är det, menar han, med Bibeln också. När den berättar om att Jesus gick på vattnet var det aldrig tänkt som en beskrivning av en händelse, utan som en beskrivning av den makt

man upplevde hos Jesus, dvs. berättelsen avmytologiseras. Man kan ta en parallell till sagans värld. Frågar man om prinsessan verkligen låg på en ärta, är svaret givetvis "ja" (i sagans värld), men om vi frågar om prinsessan på ärten verkligen funnits får vi svaret "nej" eller "det är oväsentligt", det viktiga är vad sagan lär oss om känsliga och konstnärliga människors förmåga att uppfatta verkligheten. På samma sätt blir det alltså om vi frågar om Jesus enligt trosbekännelsen är "avlad av den Helige Ande och född av jungfru Maria". Hammar skulle alltså svara "ja" i teologins mytiska föreställningsvärld, men "nej" eller "oväsentligt" om det verkligen hänt som en historisk verifierbar händelse.

Hur skall vi då förstå och bemöta allt detta som ortodox kristna? Vi skall här peka på flera svaga punkter.

En svag punkt i Hammars resonemang är att evangelisterna faktiskt beskriver undren, som t.ex. när Jesus gick på vattnet som verkliga händelser. Tid och plats kan identifieras och verifieras. Det är inte som i sagor där man börjar "det var en gång" och berättelsen utspelas i "landet Ingenstans". Genom sitt sätt att resonera försöker Hammar göra "tron möjlig" för den som tycker mirakler är omöjliga eller tveksamma, men han lyckas inte därför att den kristna tron aldrig kan skiljas från Kristi liv som en historisk verklighet (och vi har inte heller sett några större skaror av konvertiter till Svenska kyrkan pga. Hammars avmytologiseringsprogram). Ett av de grundläggande problemen här är givetvis den lutherska kyrkans syn på Bibeln som den kristna trons enda källa (*sola scriptura*), då man missar det faktum att det var Kyrkan och hennes tro som skapade Bibeln och inte tvärt om. Bibeln kan aldrig förstås och tolkas utanför dess ram, som är Kyrkan och hennes tradition. När Hammar talar om att jungfrufödelsen är en tveksam lärosats, eftersom den endast är omvitnad i två av de fyra evangelierna röjer han klart det lutherska dilemmat. Man får ett intryck av att en bekännelseprocess är en slags matematisk process där en lärosats tillförlitlighet är resultatet av ett omröstningsförfarande av frekvensen av bibliska ord som kan stödja en angiven lärosats. Sådana resonemang är långt ifrån den ortodoxa tesen formulerad av den Helige Vincentius "vi bekänner oss till det som trots överallt, alltid och av alla" eller av den Helige Athanasios "i Kyrkan finns lärandet och tron som Herren gav, apostlarna predikade och fäderna bevarade".

Alla historiska dokument, som ger oss kunskap om t.ex. Jesu vandring på sjön, är alltså samstämmiga: han gick på vattnet. Och inte nog med det, de närvarande uppfattade händelsen som ett tydligt tecken på att han var Guds son.

Vari ligger då problemet? Varför är det så viktigt för somliga att säga att det inte är så viktigt om han gick på vattnet eller ej, utan att det viktiga är att han "besegrat kaosmakerna"? Varför vill andra gärna ha sagt att man inte skall läsa evangelierna som andra historiska källor?

Problemet ligger inte i källorna. De är samstämmiga och entydiga. Problemet ligger inte heller hos Jesus Kristus. Problemet ligger nog på ett helt annat håll, nämligen i deras

människosyn. Den moderna människans verklighetsuppfattning kännetecknas av föreställningen om människans godhet och möjligheten att erhålla full kunskap om tingens väsen. Människans förnuft och kunskapsförmåga kan alltså genomskåda och begripa verkligheten. Hon kan också urskilja gränserna för vad som är möjligt. Därmed är människan själv den högste, dvs. den som har rätt och förmåga att bedöma allt, även Gud och hans handlande. En person som mycket exakt uppfattat detta och dess konsekvenser var Lenin. Han sade: "I det nya samhället behövs ingen Gud. Människan är Gud."

Även om medvetandet om följderna av denna moderna verklighetsuppfattning är mindre hos de flesta liberala teologer än hos Lenin är detta den mentalitetsmiljö Hammar rör sig inom. Därför försöker dessa "moderna teologer" ibland "göra det möjligt för vår tids människor att tro" genom att tyst eller öppet acceptera föreställningen om människans godhet och möjligheten till fullständig kunskap. Det för med sig att man antingen underkänner berättelsen om att Jesus gick på vattnet eller också går förbi frågan om det var en verklig händelse. Istället gör man om den till ett budskap om något mera "andligt", en princip av något slag, och säger att texten har mer "rymd" än den omedelbara betydelsen och att den skall läsas "poetiskt". På så sätt behöver ju inte texten komma i konflikt med vad den moderna människan anser vara möjligt.

Sedan kan man ju fråga sig om det är lättare att tro på att Jesus besegrat kaosmakterna än att tro att han gick på vattnet. I vilket fall som helst har den protestantiska liberalteologin arbetat på detta sätt i mer än hundra år, och man kan invända att Guds handlande berövas objektiv verklighet och reduceras till en rent subjektiv, psykologisk erfarenhet, dvs. att Gud endast skulle existera som ett inre skeende i själar.

Ett intressant iakttagande kan man här göra angående subjektivismen. Hammar säger att han inte ser det som något problem att "en del kristna" t.ex. säger sig tro på jungfrufödelsen som ett biologiskt faktum, bara de inte vill tvinga andra att tro det (tanken är väl här att man skall tacka och buga!). Vad vi här ser är hur Imanuel Kant färgat Hammars tankeförutsättning. För Kant är det så att vi aldrig uppfattar verkligheten utan endast våra intryck av verkligheten. Det innebär att vi bara kan tala om våra intryck, dvs. om det subjektiva, inte om sanningen själv. Därav följer att mitt subjektiva intryck inte har större giltighet än ditt subjektiva intryck. På så sätt försvinner en för alla giltig sanning ur synfältet. Hammar använder här ord som att hans Kristusbekännelse har rymd, till skillnad från det pingst-katolska Jesusmanifestet som "krymper Jesus". Sanningen handlar alltså mer om personliga relationer än om yttre sakförhållanden.

Men i den Ortodoxa kyrkan är insikten den motsatta: genom uppenbarelsen har sanningen blivit i högsta grad objektiv, inte som en samling satser utan som en levande person Jesus Kristus. I honom är all kunskap och hela Guds plan med tillvaron sammanfattad. Sanning är i överensstämmelse med denna Guds plan och avsikt.

Så avslutningsvis tillbaka till grundfrågan: gick då Jesus på vattnet etc.? På detta svarar vi att om människan inte är god och gudomliggjord, utan står under syndens och dödens herravälde är också hennes kunskapsförmåga defekt. Detta innebär att människan inte kan sätta gränser för Guds möjligheter, men väl förundras över Guds allmakt. Det som borde diskuteras är därför inte vad Jesus kan, utan vad människan är i stånd att begripa. Det är alltså inte synen på Jesus utan människosynen och människans förmåga till kunskap som är nyckeln till problemet. Därför tror vi också på under och kan därmed instämma i vad den serbisk-ortodoxa biskopen Nikolai Velimirovic¹ sade: "utan inslag av under blir kristendom bara en filosofisk teori och kyrkan en välgörenhetsorganisation som Röda korset!"

1. Glorifierad av den Serbisk-ortodoxa kyrkan 2003! Den Helige Nikolais festdag blir 5/18 mars (dagen för hans hädanfärd) och 20 april/3 maj (dagen för överförandet av hans heliga relikier från USA till hembyn Lelic).